

ОЙКОНИМІЯ КРЕМЕНЕЧЧИНИ: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті простежено становлення й розвиток ойконімії Кременецького району Тернопільської області, беручи до уваги першофіксації назв поселень в історичних документах, характер твірного слова та топонімотворчого форманта.

Ключові слова: ойконім, першофіксація, історичне джерело, апелятив, особова назва.

Инна Волянук. ОЙКОНИМИЯ КРЕМЕНЕЧЧИНЫ: ДИАХРОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье исследовано становление и развитие ойконимии Кременецкого района Тернопольской области, учитывая первофиксации названий населенных пунктов в исторических документах, характер образовательного слова и топонимообразовательного форманта.

Ключевые слова: ойконим, первофиксация, исторический документ, апеллатив.

Inna Volianuk. OIKONYMY OF KREMENET'S DISTRICT: DIACHRONIC ASPECT

The article traces the genesis and development of the oikonymy Kremenet's district (Ternopil region) according to the oikonymic data taken into consideration the first notes about the names of the settlements in the historical documents, the character of the forming word and toponym forming formant is analyzed.

Key words: oikonym, first-ficsation, historical source, apelative, personal name.

Кременеччина – це край, надзвичайно багатий на пам'ятки сивої давнини. Тут виявлено знахідки періоду пізнього палеоліту, залишки поселень бронзової доби, доби раннього заліза та черняхівської культури, городищ часів Київської Русі [4]. Про архаїчність заселення цієї території свідчать не лише археологічні знахідки, а й ойконіми, передусім їхня словотвірна структура, семантика твірних основ і час першофіксацій у писемних джерелах. Ойконімія Кременеччини не була об'єктом вивчення ономастів. Тому метою нашої розвідки є дослідження становлення й розвитку ойконімії Кременецького району Тернопільської області.

Найдавнішою назвою поселення досліджуваного краю є літописний ойконім *Крем'янець*. Найпершу згадку про місто (сучасний офіційний варіант – *Кременець*) знаходимо в Іпатіївському літописі під 1226 р.: «приде [Мстислав] ко Кремянцу и бися подъ *Крем'янце(м)*» [ПСРЛ II, с. 748]. У краєзнавчій літературі побутує думка, що перша згадка про *Крем'янець* датується 1076 р., однак це не підтверджують жодні писемні пам'ятки.

Окремі дослідники назву цього міста виводять від апелятива *кремень* «твердий камінь» [ЕСЛГН, с. 73]. Ми поділяємо думку Д. Бучка, який обґрунтував, що назву цього поселення варто виводити від основи прикметника *крем'яний* і суфікса **-ець**, який виконує субстантивну функцію. Первісно *крем'янець* «крем'яна, камениста ділянка землі», а згодом – «замок чи город» на каменистому ґрунті, камені [1, с. 38].

До ойконімів давньоукраїнського (княжого) періоду відносимо окремі назви поселень, уперше фіксовані історичними джерелами XIV–XVI ст., твірними основами яких є давньослов'янські композитні та відкомполітні антропоніми, а топонімотворчими формантами виступають архаїчні суфікси **-*їь**, **-їв** (< **-ов**). Це ойконіми *Ридомиль*, *Тараж*, *Лідихів*, *Почаїв*, *Духів*.

В історичних документах і писемних пам'ятках виявлено різні варіанти назви поселення *Ридомиль*: 1430 р.: Ридомль [АЮЗР 7/ I, с. 4–6]; 1545 р. – Радомль [Теод. II, с. 342]; 1579 р. – Ридомль [КЗС I, с. 67]. На нашу думку, ойконім походить від давньослов'янського композитного антропоніма *Радомиль* [Мор., с. 169] та посесивного

форманта *-*їь* з пізнішою зміною кореневого *-а-* на *-и-*, однак причина такої зміни не зрозуміла.

Ще один ойконім з архаїчним формантом *-*їь* – *Тараж* – уперше згадується в писемних джерелах у середині XV ст. (1463 р. – Тараж) [AS I, с. 55]. Його назва походить від давньослов'янського композитного імені **Тарадь*, яке утворилося внаслідок синкопи імені **Та[то]рад*, і посесивного суфікса *-*їь*. Хоча ОН **Тарадь* не фіксується в жодному з відомих нам ономастиконів, однак його існування в давні часи підтверджується двочленими іменами з такими ж пре- і постпозиційними компонентами, пор.: *Татомирь* [Мор., с. 191], *Радимиль* [Мор., с. 162]; *Люторадь*, *Милорадь* [Мор., с. 116, 124].

Ойконім *Лідихів* уперше згадується в писемних пам'ятках із 1545 р.: *Ледуховь* [Теод. III, с. 158]. Він походить від ОН **Лідих* або **Лідух*, які можна кваліфікувати як усічено-суфіксальний варіант від якогось композитного імені з препозиційним компонентом *Лід-*, пор. *Лідмибора* чи *Лидулфость* [Мор., с. 111].

Твірна основа ойконіма *Почайв* (1578 р.: *Почаев* [РМ VI, с. 323]) є гіпокористичним варіантом від двочленного давньослов'янського імені **По [зна] чай* або **По [зде] чай* [2, с. 183]. ОН *Почай* [Мор., с. 155] утворилася шляхом усічення першого препозиційного компонента *Позна* чи *Позде* до одного складу *По-*.

Тільки у першій половині XX ст. писемно засвідчений ойконім *Духів*. У його основі відображена слов'янська автохтонна відкомполітна власна назва *Духославь* [Мор., 80] > *Дух*.

У документах XV століття нами виявлено незначну кількість назв поселень. З-поміж них ойконім із архаїчним формантом *-*ї(-е)* – *Івання*, вперше засвідчений під 1440 р.: «*villas Ywanue in terra Russie*» [Zd VII, с. 78]. В його основі – церковно-християнське ім'я *Іван*. Відродинний ойконім *Бакоти* вперше згадується з 1463 р. (у джерелі помилково подано назву в сингулярній формі – *Бакота (!)* [AS I, с. 55], 1583 р. – «*z ... Bakot*» [ZD XIX, с. 132]), від *Бакоти* «родина *Бакоти*» < ОН *Бакота* [Мор., с. 6]. Назва поселення *Млинівці* (1482р.: *Млиновци* [AS I, с. 80]) могла виникнути від апелютива *млинівці* «люди, що жили, оселилися коло млина», не виключено також, що це відпатронімний ойконім – від патроніма *млинівці* «люди **Млина*», пор. ОН *Млинко*, *Млинек* [Мор., с. 128].

Одиничними прикладами також засвідчені в джерелах XV століття назви поселень на *-ець*, складні та відапелютивні ойконіми. Першофіксацію ойконіма *Олексинець* знаходимо під 1463р.: *Олексинец* [AS I, с. 55]). Це посесив на *-инець* від ОН *Олекса* < *Олексій*. Назва поселення *Білокриниця* (1438 р.: *Бьлокриница* [Теод. III, с. 76]) утворена шляхом онімізації словосполучення *біла криниця*. Ойконім *Устечко* (1430 р.: *Устье* [АЮЗР 7/І, с. 4–6], 1579 р. – *Устечко* [КЗС I, с. 67]) утворений від апелютива *устечко*, що є демінутивом до *устя* «гирло ріки» [СУМ X, с. 503].

У писемних джерелах XVI ст. спостерігаємо помітне збільшення стосовно XV ст. кількості першофіксацій ойконімів Кременеччини. Серед них не лише назви поселень із архаїчними суфіксами, а й низка інших моделей. Найчисельнішими серед них є посесивні утворення на *-ів* (<*-овь*) та *-ин*. В основах цих дериватів засвідчені слов'янські автохтонні особові імена відапелютивного походження. Наприклад, назва поселення *Колосова* (1552 р.: *Колосовь* [АЮЗР 7/ІІ, сс. 31, 33], 1583 р. – *z... Kołosowy* [ZD XIX, с. 144]) утворена від антропоніма *Колос* [Богд., с. 128] та суфікса *-овь*; *Куликів* (1545 р.: *Куликовь* [Теод. III, с. 154]) – від ОН *Куликъ* [Мор., с. 107]; *Сапанів* (1545 р.: *Сапановь* [Теод. III, с. 141]) – від ОН **Сапан*, пор. ОН *Сапак* [Богд., с. 254], *Сапунь* [Мор., с. 172] і под. (6 назв).

Посесиви на *-ин* представлені у писемних пам'ятках XVI ст. двома назвами: *Лосятин* (1545 р.: *Лосятинь* [Теод. III, с. 154]) – від ОН **Лосята*, пор. *Лось*, *Лосинець* [Богд., с. 165; 144, с. 232] і суфікса *-ин*; *Комарин* (1552 р.: *Коморинь* [АЮЗР 7/ІІ, с. 25], 1583 р. – *z... Komaryna* [ZD XIX, с. 135]) – від ОН *Комара* [Богд., с. 130].

Відродинні ойконіми на *-и/-і* кількісно майже не поступаються посесивам на *-ів* (<*-овь*) та *-ин*. Назвами поселень, в основах яких засвідчені відкомполітні особові назви, є такі: *Башуки* (1583 р.: *Башуки* [Цинк. I, с. 75]) – від *Башуки* «родина **Башука*» < *Баш* + *-ук*: *Башь* [Мор., с. 9] < *Ба[ломир]*, *Ба[рниславь]* [Мор., с. 78] + *-ш*, пор. *Башук* [СП, с. 78] шляхом перенесення назви

людей на їх поселення; *Валигори* (з XVI ст.: Валигори [ТЕС I, с. 220] – від Валигори «родина Валигори» [Мор., с. 34]; *Шпиколоси* (1545 р.: *Шпиколоси* [Пам. II, с. 88]) – від Шпиколоси «родина *Шпиколоса», пор. *Шпикула* [Богд., с. 268].

Давньослов'янські відапелятивні імена чи пізніші прізвиська засвідчені в основах ойконімів: *Крижі* (з I-ї пол. XVI ст.: Крижі [ІМС.Т., с. 394] – від ОН Криж [Мор., с. 106], *Свинюхи* (сучасна назва – с. Очеретне) (1545 р.: «Отъ башни Свинюскаго...» [Пам. II, с. 89], 1568 р. – Свинюхи [Теод. III, с. 219]) – від *Свинюх*, пор. *Свинухин* [СП, с. 314]. Сучасна назва – штучна, утворена шляхом субстантивзації прикметника *очеретне*; *Татаринці* (1545 р.: Татаринцы [Теод. III, с. 220]) – від *Татаринець, пор. *Татарин* [СП, с. 343]; *Шишки* (1563 р.: Шишковское селище [АЮЗР 7/ II, с. 126]). На жаль, у пізніших документах назви цього поселення не знаходимо, а з 1947 р. – Шишки [АТП, с. 571] – від ОН *Шишка* [Туп., с. 446].

Локально-етнічними є назви поселень *Бережці* (*Великі, Малі*) (1545 р.: Подбережцы – Бережцы [Теод. III, с. 73], 1563 р.: Бережцы [АЮЗР 7/ II, 99,106], з 1616 р. – Вишні Бережці, Нижні Бережці [КЗС III, с. 17]) – від ЕН *бережці* «люди, що оселилися біля берега». Диференційний член *Великі* вказує на розмір поселення, хоча у документах XVII ст. вживається форма *Вишні Бережці* (*Нижні* – тепер *Малі Бережці*), що вказували на місце розташування поселень. *Підлісці* (1552 р.: Подлѣсцы [АЮЗР 7/III, с. 29]) – від ЕН *підлісці* «люди, що оселилися під лісом».

Назвою затемненої семантики є ойконім *Чугалі* (з I-ої пол. XVI ст.: Чугалі [ІМС Т, с. 399]) – від *Чугалі* «родина *Чугаля», пор. *Чугалюк* [Богд., с. 38].

Відпатронімні ойконіми на **-івці, -инці** презентовані незначною кількістю. В основах 3 із них лежать патроніми, мотивовані слов'янськими автохтонними відапелятивними іменами: *Бобрівці* (1583 р.: ze wsi Bobrowiecz [ŹD XIX, с. 145]) походить від патроніма *бобрівці* «рід чи піддані Бобра» <ОН Бобрь [Туп., с. 49]; *Попівці* (1563 р.: Поповцы [АЮЗР 7/ II, с. 94]) <*попівці* <ОН Попъ [Туп., с. 315]; *Сторожинці* (1583 р.: z...Storozynczow [ŹD XIX, с. 135]) – назва поселення утворена від *сторожинці* <ОН Сторожъ [Туп., с. 374].

В основі ойконіма *Савчинці* (1531 р.: Савчичі [КЗС III, с. 71] – патронім, мотивований церковно-християнським іменем Сава <Савочка, Савка [Скрип., с. 96].

Першофіксаціями XVI ст. є також ойконіми на **-івка**. В їхніх основах найчастіше засвідчені слов'янські автохтонні імена чи пізніші прізвиська: *Комарівка* (1583 р.: z ... Komarowki [ŹD XIX, с. 135]) утворений від слов'янської відапелятивної ОН *Комарь* [Мор., с. 102]. *Коршилівка* (1583 р. – z ... Korszylowiecz [ŹD XIX, 126], 1617 р. – Коршилівка [КЗС III, 90]). Протягом століть спостерігаємо зміну відпатронімного ойконіма на утворення з суфіксом **-івк-а**. Ойконім утворений від патроніма *коршилівці* < ОН *Коршило, пор. Коршилов [СП, с. 188]. Слов'янське композитне ім'я засвідчене в основі ойконіма *Богданівка* (1563 р.: *Богдановка* [АЮЗР 7/II, с. 121]) – від слов'янської композитної ОН Богдан [Тр., с. 50] із суфіксом **-івк-а**.

Окрім розглянутих вище ойконімів, у документах XVI ст. засвідчені відапелятивні назви поселень. Уперше в кінці цього століття з'являються поселення з назвою *Волиця*. Їхнє виникнення спричинене соціальними чинниками: на не освоєних до того часу землях виникали невеликі поселення селян, яких на кілька чи кільканадцять років було звільнено від основних феодальних повинностей і податків. Ойконім *Волиця* (1579 – 1597 рр.: Волиця [КЗС I, сс. 65, 187]) утворений від апелятива *волиця*, деминутив до *воля* «тимчасове звільнення новосельців від феодальних повинностей і податків» [ССУМ I, с. 196]. Назва поселення *Жолоби* фіксується з 1552 – 1563 рр. у формі *Жолобъ* [АЮЗР 7/ II, сс. 31, 34, 48, 60...], а в 1629 р. – *Жолоби* [Бар., с. 121]. Протягом XVI – XVII ст. простежуємо зміну сингулярної форми на плюральну. В основі ойконіма лежить апелятив *жолоб* «глибока і вузька долина; долина між двома горами чи пагорбами; долина потоку» [Марус., с. 227]. *Рудка* (1545 р.: сь Рудки [Пам. II, с. 78]) – утворений від апелятива *рудка* «мокра болотиста низина» [Марус., с. 248], «іржаве болото» [Гр. IV, с. 85] та ін. (6 назв).

Поодинокими прикладами представлені архаїчні утворення на **-*ја**: *Лишня* (1545 р.: Лишня [Теод. III, с. 84]). Твірною основою цього ойконіма, на нашу думку, може бути скорочений

варіант *Лихнъ, який міг утворитися від ОН *Лихонѣгъ, пор. ОН Лиховидъ, Лихолють [Мор, с. 112] і суф. -*j-а; конфіксальні утворення репрезентовані у документах XVI ст. першофіксаціями: *Залисса* (1583 р.: *Zalesia* [ŽD XIX, с. 130]) < *залисса* – «місцевість за лісом», «край лісу» [З, с. 81]; *Поріччя* (1516 р.: Порѣче [AS III, с. 137]) < *поріччя* – «місцевість біля (вздовж) річки» [Гр. III, с. 345]; ойконім у формі родового відмінка *Андруга* (*Велика, Мала*) (1545 р.: Андруга Велика, Малая Андруга [Теод. III, с. 84]) – утворений від ОН *Андруг* < *Андрій*. Первісне значення «Поселення Андруга». Кінцевий приголосний -х внаслідок прогресивної асиміляції одзвінчився; відтопонімні ойконіми представлені в XVI ст. лише двома назвами: *Горинка* (1545 р.: Горинка [ІМС Т, с. 393], з 1552 – 1563 рр. – Горинка (Хоринка) [АЮЗР 7/II, сс. 34, 44]) утворена від гідроніма Горинка; *Горянка* (*Велика, Мала*) (1578 р.: в Горинках [КЗС I, с. 51], 1583 р. – z ... *Ногунек* [ŽD XIX, с. 142]); деривати на -ець презентовані лише ойконімом *Двірець* (1552 р.: Дворецъ [АЮЗР 7/II, сс. 31, 33]). Утворений від апелятива *двірець*, демінутив до *двір*.

У писемних пам'ятках XVII – XIX ст. знаходимо набагато менше першофіксацій назв поселень, ніж у попередніх століттях. Це пояснюється тим, що більшість ойконімів уже знайшли своє відображення у документах попередніх століть. У цей період уперше засвідчені в писемних пам'ятках такі ойконіми: *Левківці* (1624 р.: Левківці [КЗС III, с. 230]) – від *левківці* «рід чи піддані Левка»; *Борщівка* (1603 р.: Борщівка [КЗС 6 II, с. 104]) утворений за допомогою суф. -івк -а (< -овк-а) від слов'янської відапелятивної ОН *Борщъ* [Туп., с. 62]; *Хотовиця* (1610 р.: Хотовиця [КЗС II, с. 261]) – утворений від слов'янської відкомполітичної ОН *Хотъ* < *Хотеборъ*, пор. ще *Хотемиръ*, *Хотиславъ* [Мор., с. 201] за допомогою ускладненого суфікса -овиц-я з релятивно-посесивним значенням. Первісне значення «Поселення, власником або першопоселенцем якого був Хот». *Гаї* (1785 р.: Гаї [ІМС Т, с. 393]) – утворений від апелятива *гай*, множина *гаї* «невеликий, переважно листяний ліс» [СУМ II, с. 15]. В основі ойконіма *Урля* (з XX ст. *Вірля*) (1890 р.: *Urla* [SG XII, с. 818], 1900 р. – Орля [Арх.к., с. 85]) засвідчене слов'янське автохтонне відапелятивне ім'я Орль [Мор., с. 144]. Хутір *Вірля* відомий лише з 2-ї пол. XX ст. [АТП Т, с. 94]. Ойконім походить від ОН Орль [Мор., с. 144] і посесивного форманта -*j-а або ж це форма родового відмінка від імені Орль (= Урль) зі значенням приналежності. Поява протетичного в зумовлена однією з характерних особливостей української мови – тенденцією до прикритих початкових складів. Складені ойконіми, утворені шляхом метонімічного перенесення, репрезентовані двома назвами: *Малі Фільварки* (тепер – *Підлісне*) (1887 р.: Фільварки Малі [Цинк. II, с. 487]). Первісна назва – складений відапелятивний ойконім у формі множини, утворений від апелятива *фільварок* «ферма, замський будинок» [Гр. IV, с. 377]. Диференційний член Малі вказує на розмір поселення. Нова назва – штучне утворення, субстантивований прикметник. *Великі Фільварки* (тепер – *Плоске*) (1887 р.: Фільварки Великі [Цинк. II, с. 487]). Нове найменування – теж штучне утворення, що виникло шляхом субстантивації прикметника *плоске*, мотивованого особливостями місцевості.

У XX ст. значно зросла кількість джерел порівняно з попередніми століттями, які публікують детальні списки поселень, включаючи й назви дрібних адміністративно-несамостійних одиниць – хуторів, присілків, фільварків (пізніше їх було об'єднано з більшими населеними пунктами й вилучено з облікових даних). Відповідно зросла й загальна кількість назв поселень. Ойконімія Кременеччини XX ст. репрезентує розгорнуту систему словотвірних моделей. Це різні як за семантикою твірних основ (відантропонімні та відапелятивні), так і за структурою (прості, складні та складені) деривати. За своїми етимонами та твірними формантами вони (моделі) є суто слов'янськими, що черговий раз переконує в тому, що час першофіксації ойконіма не можна вважати часом його виникнення.

Найпоширенішими серед першофіксацій цього часу є відроджені ойконіми на -и/-і: *Бондарі* – від *Бондарі* «родина *Бондаря*» [Богд., с. 19] або ж *Бондарі* < ПН *бондарі* < апелятив *бондар* – людина, що займається виготовленням бочок [Гр. I, с. 86]; *Боцюки* – від *Боцюки* «родина *Боцюка», пор. *Боцюн*, *Боцяк* [Богд., с. 17]; *Галяси* – від *Галяси* «родина *Галяса*» [СП, с. 86]; *Деркачі* – від *Деркачі* «родина *Деркача*» [Туп., с. 127] і т.п. (всього 34 назви).

Другу позицію за чисельністю першофіксацій ХХ століття займають ойконіми, утворені внаслідок топонімізації апелятивів: *Березина* < ап. *березина* «березовий ліс» [ЕСУМ I, с. 171], «березовий гай, ліс; березник, березняк» [СУМ I, с. 60]; *Діброва* < ап. *діброва* «листяний ліс на родючих ґрунтах, де переважає дуб» [СУМ II, с. 294]; *Корчунок* < ап. *корчунок*, те ж саме, що *корчівка* «місце, де викорчувано ліс» [СУМ IV, с. 302] та ін. (всього 26 назв).

Ойконіми, утворені за допомогою суф. **-іvk-а**, за кількісним показником займають третє місце. У їхніх основах найчастіше засвідчені церковно-християнські імена. Назва поселення *Бонівка* утворена за допомогою суф. **-іvk -а** (< **-овк -а**) від ОН *Бона*. ОН *Бона* – церковно-християнське власне ім'я, що походить від ОН *Боніфатій* [Тр., с. 51]. Ойконім *Мар'янівка* < ОН *Мар'ян* [Тр., с. 220]. Частина ойконімів на **-іvka** утворена від слов'янських автохтонних відапелятивних імен: *Баршівка* < ОН *Барши* [Туп., с. 31], *Кошелівка* < ОН *Кошель* [Туп., с. 204]. Назва поселення *Шалівка* < ОН *Шаль, пор. ОН *Шалів* [Богд., с. 260], *Шалько* [СП, с. 390]. Рідше в основах ойконімів на **-іvka** засвідчені слов'янські відкомполітні особові назви. Так, ойконім *Хотівка* (1906 р.: Хотівка [СНМВГ, с. 107] утворений за допомогою суф. **-іvk-а** (< **-овк-а**) від слов'янської відкомполітної ОН *Хоть* < *Хотеборь*, *Хотемирь* [Мор., с. 201].

Новотвором початку ХХ ст. на теренах досліджуваного регіону є назви поселень, утворені з допомогою суфікса **-ськ(-цьк) -ий (-ськ(-цьк)-а)**. За структурою – це переважно складені назви, у яких ойконіми на **-ськ(-цьк)-ий** виконують функцію диференційного члена. Суфікс **-ськ(-цьк)-ий (-ськ (-цьк)-а)** у таких назвах має переважно релятивне, рідше – посесивне значення: *Королівський Міст* – опорний компонент утворений від апелятива *міст*; диференційний член вказував на приналежність об'єкта, пор. ОН *Король* [Богд., с. 134]; *Зелена Кімнатецька* – утворений шляхом субстантивації прикметника *зелена*; диференційний член вказує на місце розташування поселення – біля с. *Кімнатка*; *Зелена Комаровецька* – утворений шляхом субстантивації прикметника *зелена*; диференційний член вказує на місце розташування поселення – біля с. *Комарівка*. *Сапанівська Хотівка* – про походження опорного компонента див. вище. Диференційний член вказує на місце розташування поселення – біля с. *Сапанів*.

Наступну групу серед першофіксацій ойконімів першої половини ХХ ст. становлять субстантивовані ойконіми. Назви поселень цього типу онімізувалися, тобто перейшли із загальних у власні, вказуючи на певні ознаки чи властивості іменованого географічного об'єкта. Нами зафіксовано п'ять найменувань поселень, які утворені шляхом субстантивації прикметників, відповідно, *весела*, *глибоке*, *гнила*, *красне*, *польова*: *Весела* [АТП, с. 571]; *Гнила* [СНМВГ, с. 97]; *Красне* [АВІМК, с. 197] тощо.

У цей період уперше зафіксовано й ойконіми на **-(ч/щ)ин-а**: *Камінщина* < ОН *Камінський* [Богд., с. 106]; *Королівщина* < *Королівський, пор. *Королицький* [Богд, с. 134] або ж від апелятива *королівщина* – «власність короля»; королівщинами у давнину називали поселення, що безпосередньо належали королю; *Снігоровеччине* < ОН *Снігоровецький, пор. *Снігурський* [Богд, с. 281].

До префіксальних ойконімів, засвідчених у документах ХХ ст., належать: ойконім *Закаплиця*, утворений від прийменника *за* й апелятива *каплиця*. Словосполучення зі значенням «поселення, розташоване за *каплицею*» лексикалізувалось і стягнулося в одне слово. *Підвисоке* – назва-орієнтир, утворена за допомогою префікса *під* та назви місцевості *Високе*. *Підгонтівка* – утворено внаслідок лексикалізації прийменникової конструкції *під* + *Гонтівка*; *Підгора* – назва-орієнтир, утворена за допомогою префікса *під* і назви місцевості *Гора*; *Підкамінчик* – префіксальне утворення, первісне значення якого «поселення, розташоване під кам'янистою ділянкою землі».

Інші ойконімні моделі Північної Тернопільщини цього періоду репрезентовані поодинокими прикладами. Серед них: ойконіми з суфіксом **-к-а**: *Жиравка* – посесивне утворення від ОН *Жирав* [Мор., с. 85] + суфікс **-к-а** або ж демінутив до назви с. *Жирова* (Льв.); ойконім *Раславка*, імовірно, – посесивне утворення від ОН *Раслав* [Мор., с. 165] + суфікс **-к-а**; ойконіми на **-иця**: *Стадниця* – утворений шляхом онімізації апелятива *стадниця* = стайня – «конюшня» [Гр. IV, с. 212].

Здійснений нами діяхронічний аналіз ойконімії Кременеччини дає можливість стверджувати, що ця територія належить до одного з найдавніше заселених районів сучасної Тернопільської області. Беручи до уваги час першофіксації ойконімів в історичних документах, характер твірних слів та топонімотворчих формантів, а також враховуючи дані археології, переконуємось у тому, що ойконіміяна система цього краю сформувалася у XIV–XVI століттях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучко Д. Г. Назви найдавніших поселень Тернопільщини / Д. Г. Бучко // Наукові записки. Серія : Мовознавство. – Тернопіль : ТДПУ, 1999. – Вип. I. – С. 32–42.
2. Худаш М. Л. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення) / М. Л. Худаш, М. О. Демчук. – К.: Наукова думка, 1991. – 268 с.
3. Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско – Сумского Полесья / Е. А. Черепанова. – Сумы: Сумский гос. пед. институт им. А. С. Макаренка, 1984. – 275 с.
4. Чернихівський Г. І. Крем'яччина: Історичне та літературне краєзнавство / Г. І. Чернихівський. – Кременець: Просвіта, 1992. – 104 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Арх. к. – Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии / В. Б. Антонович // Труды XI Археологического съезда. – М., 1901. – С. 79–87.

АТП – Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ. – К.: Укр. вид-во політичної літератури, 1947. – 1064 с.

АТП Т – Тернопільська область. Адміністративно-територіальний поділ / [упор. М. В. Дудар]. – Тернопіль, 1967. – 142 с.

АЮЗР – Архивъ Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов, высочайше учрежденной при киевском, подольском и волынском генерал-губернаторе. – К., 1876 – 1907. – Ч. 7. – Т. II: Акты о заселении Юго-Западной России. – 1890. – [2], II, [1], II, 210, 644 с.;

Бар. – Баранович Ол. Залюднення Волинського воєводства у I пол. XVII ст./ Ол. Баранович. – К.: УВАН. Соціально-економічний відділ. Комісія історико-географічна, 1930. – 155 с. З картою Волинського воєводства, 1629 р.

Богд. – Богдан Ф. Словник українських прізвищ у Канаді / Богдан Ф. – Вінніпег – Ванкувер: Накладом ономастичної комісії УВАН, 1974. – 354 с.

Гр. – Грінченко Б. Д. Словарь української мови / Зібр. ред. журн. «Киевская старина». Надр. з вид. 1907 – 1909 рр., фотомех. способом. – К.: Довіра – УНВЦ «Рідна мова», 1997. – Т. I. – 1907. – 494 с.; Т. II. – 1908. – 573, [4] с.; Т. III. – 1909. – 506 с.; Т. IV. – 1909. – 563 с.

ЕСЛГН – Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / [І. М. Железняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко, О. С. Стрижак]. – К.: Наук. думка, 1985. – 254 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / [уклад. Р. В. Болдирев, В. Т. Коломієць, А. П. Критенко та ін.; гол. ред. О. С. Мельничук]. – К., Наук. Думка, 1982. – Т. 1 (А – Г). – 632 с.

ІМС Т – Історія міст і сіл УРСР. Тернопільська обл. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1973. – 640 с.

КЗС – Кременецький земський суд: описи актових книг XVI – XVII ст. / [укл.: Л. А. Попова, З. С. Хомуцька, В. Д. Чунтулова]; відп. ред. І. Л. Бутич. – К., 1959 – 1965. – Вип. I: книги № 1 – 11 (1568 – 1598 рр.). – 1959. – 256 с.; Вип. III: книги № 23 – 35 (1616 – 1625 рр.). – 1965. – 316 с.

ЛР – Літопис Руський / [за Іпатіївським списком, пер. Леонід Махновець]. – К.: Наукова думка, 1989. – 590 с.

Марус. – Марусенко Т. А. Материалы к словарю украинских географических апелятивов (названия рельефов) // Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика) / Т. А. Марусенко. – М.: Наука, 1968. – 303 с.

Мор. – Морошкин М. Я. Славянский именовослов или собрание славянских личных имён в алфавитном порядке / М. Я. Морошкин. – СПб., 1867. – 213 с.

Пам. – Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском военном, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. – Т. I – II. – К., 1897 – 1898.

ПСРЛ – Полное собрание русских летописей / [под ред. акад. Е. Ф. Карского]. – М. : Изд-во вост. лит., 1962. – Т. 2: Ипатьевская летопись. – XVI, 938, 87 с.

РМ – Руська (Волинська) метрика: Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства) 1569 – 1673 / [ред. і упор. Г. Боряк та ін.] – К.: Інтертехнологія, 2002. – 983 с.

Скрип. – Скрипник Л. Г. Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наук. думка, 1996. – 335 с.

СП – Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини) / [уклад.: Н. Д. Бабич, Н. С. Колесник, К. М. Лук'янюк та ін.; гол. ред. К. М. Лук'янюк]. – Чернівці : Букрек, 2002. – 424 с.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: у 2-х т. / [ред.: А. Л. Гумецька, І. М. Керницький]. – К. : Наук. думка, 1977 – 1978. – Т. I. – 1977. – 670 с.

СУМ – Словник української мови: в 11-ти т. / [голова ред. кол. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. I, II, VIII, IX, X.

СНМВГ – Список населенных мест Волынской губернии. – Житомир: Волын. губ. типогр., 1906. – 219 с.

Теод. – Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии.– Почаев, 1899. – Т. III: Уезды Кременецкий, Изяславский. – 687 с.+ IX с. + 1 л. ил.

ТЕС – Тернопільський енциклопедичний словник: в 2 т. / [гол. ред. кол. Г. Яворський]. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2004 – 2005. – Т. I. – 2004. – 696 с.; Т. II. – 2005. – 706 с.

Тр. – Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К.: Довіра, 2005. – 510 с.

Туп. – Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имён: Записки отделения русской и славянской археологии русского археологического общества. – СПб.: Типогр. И. Н. Скороходова, 1903. – 857 с.

Цинк. – Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся: Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 р.: в 2-х т. – Вінніпег, 1984. – Т. I. – 1984. – 600 с.;

АВІМК – Archiwa: Biblioteki i muzea kościelne. – Lublin: Wyd-wo KUL, 1999. – Т. 72. – S. 163–250.

AS – Archiwum książat Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie / Wyd. przez B. Gorczaka. – Lwów, 1887 – 1910. – Т. I: 1366 – 1506. – 1887. – XXIX, 204 s., 3 tabl.; III: 1432 – 1534. – 1890. – XII, XXXVI, 556 s.

SG – Słownik geograficzny Królestwa Polskiego I innych krajów słowiańskich, t. I–XV. – Warszawa, 1880–1902.

Zd – Zbiór dokumentów Małopolskich / [wyd. S. Kuraś]. – Cz. 18. – Wrocław ets.: PAN, 1963 – 1975; Cz. 7. – 1975: Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1418 – 1434. – XXXI.– 438 s.

ŹD – Źródła dziejowe. – Warszawa. – 1877–1889. – Т. XIX: Województwo wołyńskie powiat Krzemieniecki, r. 1583 / wyd. A. Jabłonowski. – Warszawa, 1889. – 158 s.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014 р.